

Дејан Ристић, мастер историчар
Музеј жртава геноцида, Београд, Србија
dejan.ristic@gmail.com

Страхиња Ђорђевић, мастер рестауратор-конзерватор, спољни сарадник,
Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, Србија
djordjevicstrahinja991@gmail.com

ПОЛИТИЧКИ ИНСПИРИСАНИ (МЕГА)ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЈЕКТИ: ПОКУШАЈ ИЗГРАДЊЕ САОБРАЋАЈНИЦЕ КРОЗ ЗАШТИЋЕНУ ЗОНУ МАНАСТИРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ

Апстракт

Упркос јасним и недвосмисленим одредбама садржаним у *Свеобухватном предлогу за решење статуса Косова* (2007), Уставу тзв. Републике Косово (2008) и *Закону о специјалним заштићеним зонама*, које је усвојила Скупштина тзв. Републике Косово (2008), као и принципа, стандарда и правила које је утврдио Унеско, привремене власти у Приштини отпочеле су 2014. године, а након одређене паузе и наставиле у раздобљу од 2018. до 2020. године, изградњу међународног магистралног пута Дечани–Плав, који је једним својим делом требало да прође кроз законом успостављену специјалну заштићену зону српског православног манастира Високи Дечани (уврштеног на Унескову Листу светске културне баштине у оквиру *Средњовековних споменика на Косову*). Наиме, српски православни манастир Високи Дечани уврштен је на Унескову Листу светске културне баштине 2004. године заједно са српским православним манастирима Пећком патријаршијом и Грачаницом, као и са српском православном Црквом Богородице Љевишке у Призрену. Свега две године касније, сва та четири културна добра уврштена су и на Унескову Листу светске културне баштине у опасности.

Иако су таквим поступком прекршени бројни прописи тзв. Републике Косово, као и међународне регулативе које се примењују у вези с елементима културног наслеђа на Унесковој Листи светске културне баштине, привремене власти у Приштини безмало су успеле у томе да реализују очигледно политички инспирисан (мега)инфраструктурни пројекат, који је за циљ имао трајно нарушавање непосредне околине прворазредно драгоценог непокретног културног добра.

Циљ овог рада је да, у форми студије случаја, укаже на основне политичке мотиве и аспекте овог потхвата, који је тежио томе да изазове трајну штету на непокретном културном добру које се налази на Унесковој Листи светске културне баштине у опасности.

Кључне речи: манастир Високи Дечани, Унеско, културно добро, политика

Dejan Ristić, MSc Historian
Museum of Genocide Victims, Belgrade, Serbia
dejan.ristic@gmail.com

Strahinja Đorđević, MSc Conservator, External Associate
Institute for the Protection of Cultural Monuments of Serbia, Belgrade, Serbia
djordjevicstrahinja991@gmail.com

POLITICALLY INSPIRED (MEGA)INFRASTRUCTURAL PROJECTS – AN ATTEMPT TO BUILD A MOTORWAY IN THE VISOKI DEČANI MONASTERY PROTECTED AREA

Abstract

Despite clear and unambiguous provisions contained in the Comprehensive Proposal for the Settlement of the Status of Kosovo (2007), the Constitution of the so-called Republic of Kosovo (2008) and the Law on Special Protected Zones adopted by the Assembly of the so-called Republic of Kosovo (2008), as well as the principles, standards, and rules established by UNESCO, the interim authorities in Priština began in 2014, and after a break, continued in the period between 2018 and 2020, the construction of the Dečani–Plav international motorway which was supposed to partly pass through the Special Protected Area of the Serbian Orthodox Monastery Visoki Dečani (included in the UNESCO World Cultural Heritage List under the name Medieval Monuments in Kosovo), established by law. Namely, the Serbian Orthodox Monastery of Visoki Dečani was included in the UNESCO World Cultural Heritage List in 2004, together with the Serbian Orthodox monasteries of the Patriarchal Seat of Peć and Gračanica, as well as the Serbian Orthodox Church of Our Lady of Ljeviš in Prizren. Only two years later, all four cultural properties were listed as the UNESCO World Cultural Heritage in Danger.

Although such a motion violated numerous regulations of the so-called Republic of Kosovo in addition to international regulations regarding the cultural heritage on the UNESCO World Heritage List, the interim authorities in Priština almost succeeded in implementing an apparently politically inspired (mega)infrastructural project aimed at permanent disturbance of the immediate surroundings of an immovable cultural property of the highest order.

The aim of this paper is to use the form of a case study to point out the basic political motives behind and aspects of this venture, which sought to cause permanent damage to immovable cultural property on the UNESCO World Cultural Heritage in Danger List.

Keywords: Visoki Dečani Monastery, UNESCO, cultural property, politics

Дуга историја стварног и симболичког сукобљавања Срба и Албанаца на подручју садашње АП Косово и Метохија представља један од најозбиљнијих, најдуготрајнијих и, по својим бројним негативним последицама, најдраматичнијих међунационалних и међуверских конфликта на читавом подручју Старог континента.

Не успевајући у томе да с временом постепено уклоне стварне и симболичке зидове и баријере које су, свесно или несвесно, добрим делом и сами успостављали, Срби и Албанци нашли су се на размеђи 20. и 21. века у интензивном и суровом идентитетском сукобу, који је знатно обележио свеукупно раздобље Ратова за југословенско наслеђе (1991–1999).

Након противправне интервенције снага НАТО-а на СР Југославију, до које је дошло током пролећа 1999. године, на подручју АП Косово и Метохија интензиван је процес систематског и организованог уништавања културног и идентитетског наслеђа српског народа. На мети албанских екстремиста, као и појединих сегмената тзв. привремених власти са седиштем у Приштини, нашли су се бројни богослужбени објекти, гробља, утврђења, јавни споменици и други материјални трагови вишевековног трајања српског народа на тим подручјима. Тај процес по много чему садржи елементе тзв. хибридног или тоталног рата, што се огледа у свесној намери и организованој активности усмереној ка делимичном или потпуном уништавању, односно вишеструком поништавању материјалних трагова постојања *нежељеног* народа на одређеној територији. У овом случају у питању је српски народ, а територија на којој се спроводи та деструктивна и антицивилизацијска активност јесте АП Косово и Метохија.

Често се у историјској науци говори о појму *свеопштег рата* као о појави коју карактерише војни сукоб током којег зараћене стране ангажују све ресурсе да би уништиле противникову способност за ратовање. *Вештина* ратовања је с временом унапређивана у складу с техничко-технолошким развојем појединих друштава, односно како би остварила циљеве зараћених страна.

Међутим, тек је 20. век човечанству донео најразорнији облик оружаног сукоба – *тотални рат*. Наиме, циљ стране која води ту врсту оружаног сукоба није само остваривање оружане победе над противником, запоседање територије, искоришћавање природних и материјалних добара, као и радне снаге, већ и свесна намера да се приступи унапред осмишљеном процесу истребљења припадника одређеног народа. Тај процес неизоставно прати и подједнако осмишљена акција отуђења, девастације, промене функције, дислокације или уништавања културног наслеђа као материјалног трага постојања једног народа, односно материјализације његових идентитета и колективног сећања.¹

Са друге стране, културно наслеђе се у савременом добу, све чешће суочено с експанзијом спекулативног капитала који ефикасно брише границе држава и култура, истовремено нашло и под снажним ударом глобализације и свеопштег неолибералног преиначавања.² У прилог томе сведочи и све присутнији комерцијализовани смер архитектонског глобализма чији поједини појавни облици управо теже томе да потпуно потисну главна упоришта националног идентитета међу којима су, поред осталог, у случају Републике Србије, амблематичне и идентитетски посебно драгоцене српске средњовековне богомоље на подручју АП Косово и Метохија.³

Таква неолиберална глобалистичка архитектонска преиначења карактерише висок степен неприлагођавања историјским амбијентима, као и агресивно наметање једностраног цивилизацијског идентитета. И управо ти и такви тзв. симболи нове урбаности, оличени понајпре у (мега)инфраструктурним пројектима, постепено бивају прихваћени као симболи новог времена, показатељи напретка и слободне иницијативе.⁴ Насупрот томе, свако опирање тако конципираним и суштински политички мотивисаним (мега) инфраструктурним пројектима представља се као одраз заосталости, национализма и анахроности.

Стиче се утисак да се културно наслеђе све чешће повлачи пред бројним показатељима привредне и сваке друге *успешности*. Другим речима, аутентично, идентитетско и/или национално постепено почиње да посрће под глобалистичким, безидејним и суштински испразним. А када се свему томе дода и јасан политички мотив садржан у самој основи израде планске и друге неопходне документације, као и током реализације одређеног инфраструктурног пројекта, долази се до примера који је основни предмет интересовања у оквиру ове студије случаја.

Како је предмет нашег интересовања истрајан и, нажалост, још увек актуелан покушај тзв. привремених власти у Приштини, Општине Дечани, као и других чинилаца, да, кршећи бројне међународне конвенције и стандарде, прописе Републике Србије, али и правну регулативу тзв. Републике Косово, реализују изградњу међународне магистралне саобраћајнице кроз специјалну заштићену зону српског православног манастира Високи Дечани, коју је као гробну задужбину подигао српски краљ Стефан Урош Трећи (1321–1331), у сажетом облику указаћемо на вишеструки правни оквир који успоставља целовиту заштиту, не искључиво самог манастирског комплекса већ и његове непосредне околине, а потом и на бројне примере његовог свесног и поновљеног кршења.

Посебан изазов у овој студији случаја представљала је и чињеница да овде није реч о некаквом историјском, другим речима застарелом примеру лоше праксе, већ о нечему што, нажалост, траје у времену садашњем и што прети да трајно наруши и угрози један од најзначајнијих и најрепрезентативнијих споменика културе читавог европског средњег века.

У контексту успостављања и трајања заштићене зоне овог драгоценог сегмента српског, европског и светског културног наслеђа, важно је нагласити и то како су заштићене околине непокретних културних добара на подручју Републике Србије дефинисане бројним прописима, од којих посебно издвајамо *Закон о културним добрима*, који у Члану 3, Алинеја 3 утврђује да „заштићена околина непокретног културног добра ужива заштиту као и културно добро“.⁵

Истовремено, такозваним Ахтисаријевим *Свеобухватним предлогом за решење статуса Косова*, од 26. марта 2007. године, поред осталог, било је предвиђено и успостављање специјалних заштићених зона у непосредној близини појединих манастира, цркава и осталих верских објеката Српске православне цркве, као и историјских и културних локалитета од посебне важности за српску заједницу на подручју АП Косово и Метохија.

У том документу, прецизније у сегменту под насловом *Анекс V – Верско и културно наслеђе* (Члан 4), наведено је и то да је „сврха заштићених зона: да обезбеде мирно постојање и функционисање локалитета који су под заштитом; да очувају њихово историјско, културно и природно окружење, укључујући монашки живот свештенства; да спрече неповољан развој око њих, истовремено омогућавајући најбоље могуће услове за хармоничан и одрживи развој заједница које насељавају области које окружују те локалитете“.⁶

У истом том документу су, без прејудуцирања власништва над имовином која се налази унутар заштићених зона, уведена и следећа ограничења: „(Члан 4.1.1) *Забрањена је било која нова активност у следећим областима*: а) индустријска изградња или развој, као што су: ископавање и експлоатација минерала; изградња брана, електрана или електро-енергетских водова, циглана, фабрика и *транзитних путева* у сеоским областима; б) *изградња или развој који воде ка сечи шума или загађењу животне средине*.“⁷

Такође, Чланом 4.1.2 истог документа предвиђено је и то да „свака нова активност у следећим областима може да буде ограничена ако то околности налажу. Пре отпочињања сваке активности у следећим областима, надлежна општина тражиће сагласност СПЦ. Ако не буде постигнут споразум, стране ће упутити предмет Савету за спровођење и надгледање (ССН), у складу са Чланом 5.4 овог Анекса: а) комерцијална изградња или активности као што су: *изградња [...] путева/улица [...]* и било које друге *конструкције великих димензија* у сеоским областима“.⁸

Конечно, Чланом 4.1.4 истог документа, као прва заштићена зона по приоритету успостављена је управо непосредна околина српског православног манастира Високи Дечани.

Ради целовитог и објективног приказа читавог процеса успостављања заштићене зоне, која се налази у непосредној околини овог непокретног културног добра од изузетног значаја за Републику Србију,⁹ које је 2004. године уврштено на Унескову Листу светске културне баштине под називом *Манастир Дечани, Србија* (у оквиру номинације коју је припремила и упутила Република Србија под насловом *Средњовековни споменици на Косову*), а две године касније, нажалост, и на Унескову Листу светске културне баштине у опасности,¹⁰ важно је нагласити и то да је иницијална заштићена зона српског православног манастира Високи Дечани била успостављена и пре тзв. Ахтисаријевог плана. То је било учињено *Извршном одлуком УНМИК*, бр. 2005/5 од 25. априла 2005. године.

Убрзо након самопроглашења независности тзв. Републике Косово, а на трагу одредаба садржаних у тзв. Ахтисаријевом плану, наводна скупштина те квазидржаве усвојила је 20. фебруара 2008. године тзв. Закон о специјалним заштићеним зонама. Тако се већ у првом члану овог *прописа* јасно указује на то како тај *закон* има за циљ да „осигура заштиту српских православних манастира, цркава и осталих верских места, као и историјских и културних места која имају посебан значај за заједницу косовских Срба [...] кроз успостављање специјалних заштићених зона“.¹¹ Ово тим пре што је и Чланом 39, Став 1, тзв. Устава Републике Косово претходно било утврђено како тобожња „Република Косово обезбеђује и штити аутономију свих верских заједница и *монумената* унутар своје територије“.¹²

Истим тим тзв. Законом о специјалним заштићеним зонама, Чланом 2, утврђено је и то да су „специјалне заштићене зоне подручја дефинисана картом или дефинисаном облашћу која окружује споменик, зграду, групу зграда, целину, село или историјски центар града који се штите од било ког развоја или активности које могу нарушити историјски, културни или археолошки контекст, природно окружење или естетско визуелну средину“.¹³

Чланом 5 истог *прописа* јасно је, поред осталог, забрањена и изградња било каквих саобраћајница у оквиру специјалне заштићене зоне. Међутим, у случају да територијално надлежна локална самоуправа изрази потребу и намеру да гради саобраћајницу у оквиру специјалне заштићене зоне она је, по одредбама овог *прописа*, у обавези да за то благовремено прибави сагласност Српске православне цркве. Уколико до тога, ипак, не би дошло, заинтересоване странке дужне су да се обрате Савету за спровођење и надгледање, успостављеном истим тим тзв. законом који, поред осталог, има задатак и да допринесе „разрешавању спорова између Српске православне цркве и централних и локалних власти на Косову у погледу спровођења одредби овог закона“.¹⁴

И овим *прописом* који су донеле тзв. привремене власти у Приштини као прва у низу специјалних заштићених зона успостављена је непосредна околина српског православног манастира Високи Дечани.

Упркос јасним одредбама, принципима и стандардима успостављеним бројним међународним документима, прописима Републике Србије, па чак и прописима квазидржаве Косово, тзв. привремене власти у Приштини нису, међутим, дуго чекале да би отпочеле с реализацијом активности на нарушавању специјалне заштићене зоне српског православног манастира Високи Дечани.

Наиме, у циљу квалитетнијег друмског повезивања тзв. Републике Косово и Републике Црне Горе одговарајуће инстанце у Приштини и Подгорици постигле су договор о изградњи магистралног пута Дечани–Плав.

Иницијатива у вези с изградњом те међународне магистралне саобраћајнице потекла је још 2011. године, и то су је наводно покренули чланови Удружења Црногораца тзв. Косова.¹⁵ Званично су је тзв. привремене власти у Приштини прихватиле током 2013. године.

Иако су већ у изради неопходне пројектне документације постојале иницијативе да саобраћајница прође специјалном заштићеном зоном српског православног манастира Високи Дечани, благовременом реакцијом српске православне Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске, на чијем се подручју налази и манастир Високи Дечани, а коју су подржали и међународни чиниоци, до тога тада није дошло.

Радови на изградњи ове саобраћајнице, за коју планским документима првобитно није било предвиђено да пролази кроз специјалну заштићену зону српског православног манастира Високи Дечани, отпочели су у септембру 2014. године, али нису дуго потрајали.

Међутим, након вишегодишње паузе у реализацији радова на изградњи саобраћајнице, током 2018. године дошло је до промене у њеној претходно предвиђеној траси, а убрзо и до наставка изградње тог међународног магистралног пута,

али с измењеном трасом која је требало да прође баш кроз специјалну заштићену зону поменутог манастира.¹⁶

Том приликом су свечаности отварања дела магистралног пута који претходи проблематичној деоници присуствовали Авдулах Хоти, председник Владе самопроглашеног Косова, као и његов коалициони партнер Рамуш Харадинај. Управо су Дечани родно место Рамуша Харадинаја, једног од некадашњих предводника терористичке тзв. ОВК, и он се у прошлости залагао за изградњу овог пута, али и оштро критиковао братство манастира Високи Дечани због онога што је он видео као њихову кампању дезинформација и политички притисак усмерен против економског развоја општине Дечани. У тим неоснованим критикама на рачун управе манастира придружио му се и Башким Рамосај, председник тзв. Општине Дечани. Важно је нагласити и то како је нико други до Рамуш Харадинај био премијер када је први пут 2018. покушана изградња пута унутар специјалне манастирске заштићене зоне.¹⁷

Убрзо по добијању сазнања о промени предвиђене трасе међународне магистралне саобраћајнице Дечани–Плав огласила се српска православна Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска.

У саопштењу за јавност, објављеном 26. маја 2018. године, Епархија је, поред осталог, нагласила и то да је „епископ Рашкопризренски Теодосије обавестио представнике Европске уније, ОЕБС-а и КФОР-а да је косовска влада започела незаконите радове на магистралном путу Дечани–Плав (Црна Гора) у заштићеној зони око манастира Високи Дечани. Изградња оваквих путева у заштићеним зонама најстроже је забрањена законом о Специјалним заштићеним зонама које је усвојила Скупштина Косова и кршење овога закона, поред упорног одбијања регистрације дечанске земље по одлуци Уставног суда Косова од пре две године, представља још један флагрантан пример институционалног безакоња који се спроводи од стране самих косовских институција“.¹⁸

У том истом оштро интонираном саопштењу, надлежна епархија указала је и на то да „наша Црква није против градње путева, али да изградња магистралног пута непосредно поред најзначајнијег УНЕСКО споменика светске културне баштине на овом простору представља не само кршење постојећег закона, већ анти-цивилизацијски чин који ће нанети велику штету манастиру Високи Дечани. Пут ће довести до повећања саобраћаја, проласка тешких возила, додатног загађења и буке који ће простору око манастира као једној од ретко сачуваних оаза мира и тишине нанети непоправљиву штету. Захваљујући чврстом међународном ставу и спремности тадашње косовске владе заобилазница је започета и свечано отворена уз присуство градоначелника Дечана и Плава. Али радови су убрзо заустављени и иницијативу за градњу пута поред манастира крајем прошле године обнавља садашњи косовски премијер Рамуш Харадинај“.¹⁹

Савет за спровођење и надгледање, успостављен тзв. Законом о специјалним заштићеним зонама, у међувремену је одржао више састанака на којима су презентоване правне анализе тимова Канцеларије Европске уније и Мисије ОЕБС у Приштини, које су стајале, као уосталом и представници земаља тзв. Квинте у Приштини, на чврстом ставу да је градња овог магистралног пута противзаконита.

Само захваљујући синхронизованом изражавању незадовољства, протестима и критикама које су јавно и у више наврата упућивали надлежна епархија, управа самог манастира, председник Републике Србије и Влада Републике Србије, представници међународних мисија и дипломатски представници појединих држава у Приштини, обновљени противправни радови на наставку изградње међународног магистралног пута Дечани–Плав изнова су убрзо били прекинути, али штета причињена у оквиру специјалне заштићене зоне српског православног манастира Високи Дечани није санирана.

Међутим, време је показало да су тзв. привремене власти у Приштини одлучне у томе да по сваку цену прекрше не само бројне међународне прописе и стандарде већ и своје тзв. законодавство када је реч о наставку изградње те саобраћајнице по накнадно измењеној траси.

Нов разлог за забринутост и стрепњу јавио се током августа 2020. године, када су, без било какве претходне најаве, настављени противзаконити радови на изградњи међународног магистралног пута Дечани–Плав, чија измењена траса треба да прође кроз наведену специјалну заштићену зону.

„И поред врло експлицитне забране градње магистралних и транзитних путева кроз специјалне заштићене зоне у косовском закону о Специјалним зонама, недвосмисленог става Савета за имплементацију овог закона и става међународних представника на Косову да је градња магистралног пута Дечани–Плав кроз заштићену зону манастира противзаконит акт, локалне косовске власти у Дечанима, уз подршку надлежних у Приштини, кренуле су ових дана са интензивним радовима УНУТАР заштићене зоне“, саопштено је 13. августа 2020. године из Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске.²⁰

У истом саопштењу наглашено је и то како је до тада „било више покушаја да се наруши интегритет заштићене зоне незаконитим активностима, али сада је без икаквог скривања покренута интензивна активност која за циљ има да практично заврши градњу пута и тако дугорочно угрози манастир Високи Дечани. Унутар заштићене зоне тренутно активно раде тешке машине (багери, ровокопачи, ваљак) постојећа подзида се уклања и гради нова, а пут знатно проширује. [...] Пут се проширује за још пар метара од досадашње ширине, у рангу магистралног пута прве категорије. Постављају се широке цеви за дренажу на неколико места. Због проласка великог броја тешких грађевинских возила свакодневно већ су могућа статичка оштећења на самој цркви из 14. века и манастирским објектима. О овим радовима није обавештена ни Комисија за заштићене зоне, ни међународни представници, као ни манастир Високи Дечани“.²¹

Криза до које је по овом питању дошло током августа 2020. године показала се највећом и потенцијално најопаснијом по сам манастир и његову заштићену околину. И мада је Авдулах Хоти, председник Владе тзв. Косова, након оштрих и бурних реакција које су изнова стигле из седишта надлежне епархије, управе манастира, али и од званичног Београда, Унеска, представника међународних мисија и појединих дипломатских представника у Приштини, невољно наложио локалној самоуправи да обустави даље незаконите радове на изградњи деонице магистралног пута, која је у дужини од око пет километара требало да прође кроз наведену специјалну заштићену

зону, Башким Рамосај, председник тзв. Општине Дечани, изјавио је да ће радови бити настављени, као и да је он одлучан у томе па макар га и сам својим рукама градио.²²

Невешто се, по ко зна који пут, играјући мачке и миша, тзв. привремене власти у Приштини покушале су тада да створе утисак како су оне, тобоже, на становишту да прописи морају бити поштовани, али да локална самоуправа то избегава да учини.

Та криза, отпочета у августу 2020. године, настављена је и током наредних месеци будући да је било очигледно да власти самопроглашеног Косова овога пута – а након неколико неуспелих покушаја да окончају изградњу међународног магистралног пута Дечани–Плав, чија би траса, противно прописима, пролазила баш кроз специјалну заштићену зону српског православног манастира Високи Дечани – немају намеру да одустану од своје противправне и антицивизацијске интенције.

Конечно, након бројних провокација тзв. привремених косовских власти различитих нивоа, али и протеста надлежне епархије и управе манастира, апела председника Републике Србије и Владе Републике Србије, као и ангажовањем међународних чинилаца, дошло се средином новембра 2020. године до тога да је надлежни Савет за спровођење и надгледање донео одлуку по којој ће проблематична деоница међународног магистралног пута Дечани–Плав ићи заобилазном трасом у односу на специјалну заштићену зону српског православног манастира Високи Дечани.

Међутим, имајући искуство које се огледа у бројним стварним, противправним и псеудонаучним насртајима тзв. привремених власти у Приштини и других званичних и незваничних чинилаца на подручју АП Косово и Метохија на културно наслеђе српске провенијенције, а све с циљем његовог потпуног или делимичног уништења или макар промене његове идентитетске карактеристике и функције, постоји оправдан разлог да се и даље пажљиво мотри на читав процес изградње међународног магистралног пута Дечани–Плав.

Управо је овај савремени противправни потхват тзв. привремених власти у Приштини један од најеклатантнијих случајева у којима се огледа покушај реализације политички мотивисаних, а при томе потпуно нелегалних и антицивизацијских (мега)инфраструктурних пројеката, који за свој основни циљ имају нарушавање аутентичности непокретног културног добра, односно трајно угрожавање и промену његове заштићене зоне.

Напомене

- 1 Ristić D., Mališ, N. A. Ratovi za jugoslovensko nasleđe (1991–1999) u kontekstu primene Konvencije o zaštiti kulturnih dobara u oštećenim sukobima, u: *Културно наслеђе – Ризици и перспективе* : Зборник радова X конференције, Завод за заштиту споменика културе града Београда, Београд, 2019, 130.
- 2 Кадијевић, А. Глобализација – генератор кризе ауторске архитектуре и потискивања наслеђа у Србији, у: *Културно наслеђе – Ризици и перспективе* : Зборник радова X конференције, Завод за заштиту споменика културе града Београда, Београд, 2019, 64.
- 3 Исто.

-
- 4 Кадијевић А. *Архитектура и дух времена*, Грађевинска књига, Београд, 2010.
  - 5 *Службени гласник Републике Србије*, бр. 71/94, 52/2011 - др. закони, 99/2011 - др. закон и 6/2020 - др. закон.
  - 6 <https://kossev.info/wp-content/uploads/public/dokumenti/Sveobuhvatni%20predlog%20Martija%20Ahtisarija.pdf>[12. 2. 2021]
  - 7 *Исто.*
  - 8 *Исто.*
  - 9 *Службени гласник Републике Србије*, бр. 25/90.
  - 10 <https://whc.unesco.org/en/list/724/> [23. 2. 2021][
  - 11 http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L039_sr.pdf [24. 2. 2021]
  - 12 <http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2018/03/Ustav1.pdf> [23. 2. 2021]
  - 13 http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L039_sr.pdf [24. 2. 2021]
  - 14 *Исто.*
  - 15 <https://www.glasamerike.net/a/ponovo-obustavljeni-radovi-na-izgradnji-puta-decane-plav/5549721.html> [14. 2. 2021]
  - 16 <https://whc.unesco.org/en/news/268/> [23. 2. 2021]
  - 17 <https://kossev.info/otvorena-jos-jedna-deonica-puta-decani-plav-srpske-institucije-upozoravaju-na-krsenje-zakona-o-specijalnim-zasticenim-zonama/> [22. 2. 2021]
  - 18 <https://eparhija-prizren.com/sr/saopstenja/soapstenje-eparhije-gradnjom-magistralnog-puta-u-zoni-manastira-visoki-decani-vlada-kosov/> [24. 2. 2021]
  - 19 *Исто.*
  - 20 <https://eparhija-prizren.com/sr/vesti/saopstenje-nastavljaju-se-nezakoniti-radovi-na-putu-decani-plav-kroz-zasticenu-zonu-manastira/> [24. 2. 2021]
  - 21 *Исто.*
  - 22 <https://rs.n1info.com/vesti/a631313-ramosaj-put-decani-plav-ce-biti-izgradjen/> [26. 2. 2021]